

İlk Dönem İslam Düşüncesinde Dışlama Unsuru Olarak Lanetleme Olgusu

Cursing as a Mechanism of Social and Theological Exclusion in
Early Islamic Thought

Elvira TAGAEVA

Yayımcı: OKU OKUT YAYINLARI

Adres: Şenyuva Mah. Seyhan Cad. 11-c/17, 06300, Ankara, Türkiye

Web: <https://yayin.okuokut.org>

E-Posta: yayin@okuokut.org

Sertifika No.: 49846

ISNI: <https://isni.org/isni/0000000506276072>

ROR ID: <https://ror.org/03zs8ga83>

Yayın No.: 45

Dizi: İslam Mezhepleri Araştırmaları

Dizi No.: 2

Kitap Adı: *İlk Dönem İslam Düşüncesinde Dışlama Unsuru Olarak Lanetleme Olgusu*

eISBN (E-Kitap): 978-625-95679-6-9

DOI: <https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.81>

Yazar: Elvira TAGAEVA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8561-7573>

Kurumu: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

ROR ID: <https://ror.org/04frf8n21>

Hedef Kitle: Akademik/Bilimsel

Konu Kategorileri

BIC: HRAM2 – İslam Mezhepleri

BISAC: REL028000 – Din / Dinî Hoşgörüsüzlük, Çatışmalar ve Şiddet

Dewey (DDC): 297.02 – İslam Teolojisi / Mezhepler

LC Classification: BP166.8 – İslam Mezhepleri ve İç Tartışmalar

THEMA: QRAM2 – İslam Mezhepleri

WoS Category: Din

WoS CT Meso: Din

WoS CT Micro: İslam Araştırmaları

Scopus Subject Area (ASJC): 1212 – Din Bilimleri

Kitap Türü: Monografi

Yayın Tarihi: 28 Temmuz 2025

Yayın Yeri: Ankara, Türkiye

Yayımlandığı Ortam: E-Kitap ePDF (E107)

URL: <https://yayin.okuokut.org/catalog/book/81>

Yayın Dili: Türkçe

Ebat: 160 x 240 mm

Baskı Sayısı: 1

Sayfa Sayısı: 105 Sayfa (xx + 85)

Fiyatlandırma: Ücretsiz

Sorumluluk Reddi: Görüşler yazar(lar)ın sorumluluğundadır. Yayınevinin görüşünü yansıtmaz.

Telif Hakkı © 2025, Oku Okut Yayınları. Bazı hakları saklıdır.

Açık Erişim: CC BY-NC 4.0. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf: Tagaeva, Elvira. *İlk Dönem İslam Düşüncesinde Dışlama Unsuru Olarak Lanetleme Olgusu*. Ankara: Oku Okut Yayınları, 2025. <https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.81>

Publisher: OKU OKUT PRESS

Address: Senyuva Mah. Seyhan Cad. 11-c/17, 06300, Ankara, Türkiye

Web: <https://yayin.okuokut.org>

E-mail: yayin@okuokut.org

Certificate Number: 49846

ISNI: <https://isni.org/isni/0000000506276072>

ROR ID: <https://ror.org/03zs8ga83>

Publication Number: 45

Series: Islamic Sects Studies

Series Number: 2

Book Title: *Cursing as a Mechanism of Social and Theological Exclusion in Early Islamic Thought*

eISBN (eBook): 978-625-95679-6-9

DOI: <https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.81>

Author: Elvira TAGAEVA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8561-7573>

Affiliation: Kyrgyz-Turkish Manas University

ROR ID: <https://ror.org/04frf8n21>

Audience: Professional/Scholarly

Subject Categories

BIC: HRAM2 – Islam Denominations

BISAC: Religion / Violence, Conflict & Persecution

Dewey (DDC): 297.02 – Islamic Theology / Sects

LC Classification: BP166.8 – Islamic Sects and Internal Disputes

THEMA: QRAM2 – Islam: Branches, Sects, Denominations

WoS Category: Religion

WoS CT Meso: Religion

WoS CT Micro: Islamic Studies

Scopus Subject Area (ASJC): 1212 – Religious Studies

Book Type: Monograph

Publication Date: Day Month 202X

Place of Publication: Ankara, Türkiye

Document Type: eBook ePDF (E107)

URL: <https://yayin.okuokut.org/catalog/book/81>

Language of Content: Turkish

Dimensions: 160 x 240 mm

Edition Number: 1

Number of Pages: 105 pages (xx + 85)

Price: Free of Charge

Disclaimer: The views expressed are those of the author(s) and not of the publisher.

Copyright © 2025, Oku Okut Yayınları. Some rights reserved.

E-Pub Licence: CC BY-NC 4.0. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>

Citation: Tagaeva, Elvira. *Cursing as a Mechanism of Social and Theological Exclusion in Early Islamic Thought*. Ankara: Oku Okut Yayınları, 2025. <https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.81>

Özet

İlk Dönem İslam Düşüncesinde Dışlama Unsuru Olarak Lanetleme Olgusu

İslam düşünce tarihinin erken dönemlerinde yaşanan siyasi, itikadi ve sosyal ayrışmalar, beraberinde pek çok tartışma ve sorunları doğurmuştur. Bu tartışmaların önemli sonuçlarından biri de “lanetleme” (la’n) olgusunun zamanla kurumsallaşarak siyasi söylemlerde belirgin bir yer edinmesidir. Kitabımız, söz konusu tarihsel süreçte ortaya çıkan lanetleme olgusunu, çok yönlü olarak incelemeyi hedeflemiştir. Çalışmada lanetlemenin hem bireysel olarak hem de sosyopolitik olaylarda bir araç haline nasıl büründüğü ortaya koymaya çalışılmıştır.

Kitap giriş, iki ana bölümden ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı, önemi, yöntemine yer verilmiştir. Birinci bölümde lanetleme kavramının Kur’ân-ı Kerîm’de ve Hadis kaynaklarındaki yeri değerlendirilmiştir. Bununla birlikte “la’n” kavramının semantik yapısı ve klasik kaynaklardaki kullanımları analiz edilmiştir. Ayrıca, bu bölümde lanetleme olgusunun tarihsel gelişimi sosyokültürel, siyasi ve dinî faktörler ışığında ele alınmıştır. Özellikle, Arap toplumunun kültürel özelliği, Araplarda asabiyet anlayışının köklü olarak yerleşmesi, Arap edebiyatının lanet kavramıyla iç içe olduğu lanetlemenin kurumsallaşmasına zemin hazırlayan, başlıca nedenleri olarak değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde ise lanetleme olgusunun özellikleri çeşitli boyutlarıyla detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda lanetleyen ve lanetlenen taraflar kimlerdir, lanetlemede hangi söylemler ve ifadeler kullanılmıştır, lanetlemenin süresi ve araçları nelerdir gibi sorulara cevap aranmıştır. Ayrıca lanetlemenin yer aldığı kaynaklara başvurularak, toplumsal ve bireysel etkileri ve lanetlemenin önüne geçilmesine yönelik tarihî çabalar somut örneklerle ortaya konulmuştur. Sonuç olarak lanetlemenin bireysel ve siyasi mücadelede dinî bir araç olarak kullanıldığı gösterilmiştir. Bu çalışmada veriler, nitel araştırma yaklaşımlarından metin analizi ve tarihsel betimleyici yöntem aracılığıyla toplanmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi; İlk Dönem İslam Düşüncesi; Lanetleme; Dışlama; Çekişme

Subject Categories

BIC: HRAM2 – İslam Mezhepleri

BISAC: REL028000 – Din / Dinî Hoşgörüsüzlük, Çatışmalar ve Şiddet

Dewey (DDC): 297.02 – İslam Teolojisi / Mezhepler

LC Classification: BP166.8 – İslam Mezhepleri ve İç Tartışmalar

THEMA: QRAM2 – İslam Mezhepleri

WoS Category: Din

WoS CT Meso: Din

WoS CT Micro: İslam Araştırmaları

Scopus Subject Area (ASJC): 1212 – Din Bilimleri

Çıkar Çatışması: Yazar(lar), bu kitabın yayımlanmasıyla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder(ler).

Etik Beyan: Bu çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir işlem bulunmamaktadır.

Abstract

Cursing as a Mechanism of Social and Theological Exclusion in Early Islamic Thought

In the early periods of Islamic history political, doctrinal, and social divisions gave rise to many conflicts and problems. One of the significant consequences of these conflicts was the institutionalization of the phenomenon of “cursing” over time. This dissertation focused to examine this historical phenomenon of cursing from multiple perspectives. The study attempted to demonstrate how cursing transformed into a tool both in individual reactions and in socio-political events.

The dissertation consists of introduction, two main chapter and conclusion. The introduction covers the research problem, purpose, significance, and methodology. In the first chapter, the concept of cursing is evaluated in the Quran sources and Hadiths. Additionally, the semantic structure of the concept of “la'n” and analyzed its use in classical sources. This chapter also addresses the historical development of the cursing phenomenon in light of socio-cultural, political, and religious factors. In particular, the cultural characteristics of Arab society, the deep-rooted understanding of among Arab tribes, and the intertwining of Arab literature with the concept of cursing are evaluated as the main reasons that paved the way for the institutionalization of cursing.

In the second chapter, the practical and discursive dimensions of the cursing phenomenon are examined in detail. In this chapter we tried to answer to questions such as who are the cursing and cursed parties, which discourses and expressions were preferred, and what are the duration and means of cursing. Additionally, in this chapter presented classical works featuring cursing, the social and individual effects of this discourse, and historical efforts to prevent cursing with concrete examples. As a result, it is shown that cursing became a religious tool in individual contexts and political struggles. The data in this study were gathered and interpreted using text analysis and the historical method, both of which are qualitative research approaches.

Keywords: History of Islamic Sects; Early Period of Islamic Thought; Cursing; Exclusion; Conflicts

Subject Categories

BIC: HRAM2 – Islam Denominations

BISAC: REL028000 – Religion / Violence, Conflict & Persecution

Dewey (DDC): 297.02 – Islamic Theology / Sects

LC Classification: BP166.8 – Islamic Sects and Internal Disputes

THEMA: QRAM2 – Islam: Branches, Sects, Denominations

WoS Category: Religion

WoS CT Meso: Religion

WoS CT Micro: Islamic Studies

Scopus Subject Area (ASJC): 1212 – Religious Studies

Conflict of Interest: The author(s) declare that there are no conflicts of interest regarding the publication of this book.

Ethics Statement: This study does not require ethical approval.

Кыскача мазмуну

Ислам тарыхынын алгачкы жылдарындагы наалатташуу жараяндары

Араб коомчулугунда бирөөгө наалат айтуу түшүнүгү кылымдар бою дин менен маданияттын, саясат менен күнүмдүк жашоонун бир бөлүгүнө айланган көрүнүш катары эсептелинип келет. Бул түшүнүк жөн гана кишинин ачуулуу убагында чыккан каргыш эмес руханий, социалдык жана тарыхый себептерди камтыган бир феномен болуп саналат. Наалат сөзү арабча “лъана” уңгусунан келип, “тоскоол кылуу”, “жакшылыктан ажыратуу” деген маанисин туюнтат. Терминдик мааниси болсо «дүйнөдө дагы, акыретте дагы Алланын ырайымынан жана жардамынан кур калуу» дегенди түшүндүрөт. Ислам дининин негизги өзөгүн түзгөн Куран менен Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) хадистеринде наалат айтуу – Аллахтын ырайымынан алыстатуу маанисинде кабылданылат. Бул ыйык булактарда наалат күнөөкөр коомдорго, зулум иш кылгандарга, чындыкты жашырып адамдарды туура жолдон буруучуларга багытталган. Куранда Аллахтын душманы болгон Ибилиске каргыш айтууну жана мурдагы пайгамбарлар жиберилген коомдун арасынан зулум кылгандарга наалат айтуу – бул түшүнүктүн адеп-ахлактык чегин белгилеп көрсөтө турчу мисалдар.

Ошол эле учурда, ислам тарыхында наалат түшүнүгүнүн коомдук турмушка, саясий кагылышууларга аралашып кеткен учурлары арбын кездешет. Өзгөчө, Хулафаи-Рашидин доорунда бул түшүнүк курал катарында кабылданылып, атаандаш топтордун бирин-бири дискриминациялоодо колдонулуп келген. Айрыкча, Омейядтар халифаттыгы убагында жума хутбаларында Аз. Алиге наалат айтуу сыяктуу көрүнүштөр, диний түшүнүктүн саясий инструментке айлануусунун, ачык-айкын мисалы катары тарыхта калган. Бул көрүнүш, бир жагынан, саясий бийликтин легитимдүүлүгүн сактап калуу үчүн диний терминологияны пайдалануунун көрүнүшү болсо, экинчи жагынан, коомдун ичиндеги душмандыктарды идеологиялаштыруу аракети болгон.

Аз. Пайгамбарыбыз Мухаммед (с.а.в.) өмүрүндө адамдарды жеке түрдө наалат айтууга тыюу салганы тууралуу хадис булактары ырастап турат. Ал бир нече жолу сахабаларын каргыш айтуудан тыюу салып, “Каргап, наалат айткан тил менен Аллахты зикир кылуу бири-бирине туура келбейт” деген маанидеги насааттарын айтып кеткен. Бул өз кезегинде наалат айтуу түшүнүгүнүн бир гана жаза же нааразычылык ирээтинде эле эмес, терең моралдык жоопкерчилик экенин көрсөтүп турат. Хадистерде Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) аялдарга, балдарга, жаныбарларга негизи эле тирүү жанга наалат айтууга тыюу салган мисалдарды кезиктире алабыз. Демек, ислам дини руханий тазалык менен тилдин адеп-ахлагын бирдиктүү кароого чакырган жана маани берген дин болуп эсептелинет.

Ал эми, Куранда айтылган “каргышталган дарак” (الشجرة الملعونة) түшүнүгүнө келе турган болсок, ар түрдүү тафсирлерде ар башка чечмеленип, айрым учурларда бул сөз айкашы тарыхый-саясий топторго карата колдонулганы байкалат. Курандын өзүндө ачык айтылбаган бул термин, кээ бир муфассирлер тарабынан белгилүү урууга айрыкча, Умайаддарга байланыштырган учурлар дагы кездешет. Бул болсо дин менен саясаттын аралашып кеткендиги тууралуу тарыхый контекстти дагы бир ирет айгинелейт. Анткени, Курандын аяттарын тафсирлөөдө, ар бир доордун саясий жагдайы, өзүнүн оң жана терс таасирин тийгизбей койгон эмес.

Араб коомчулугундагы наалат түшүнүгү элдик аң-сезимге дагы күчтүү символикалык таасирин тийгизген. Адамга наалат айтуу, аны коомдук жактан четке кагуу, жамааттан

чыгаруу дегенди түшүндүргөн. Ушундан улам наалат түшүнүгү өзүнүн түпкү диний маанисинен алыстап, күнүмдүк жашоодо адамдардын ортосундагы мамилелерди, бийликке болгон мамилени жана коомдук жүрүм-турум эрежелерин белгилөөчү, негизги социалдык механизмге айланган.

Бул китеп Исламдын алгачкы жылдарындагы мусулмандардын бир-бирине наалат айтуу мисалдарын камтыйт. Эмгегибиздин биринчи бөлүмүндө, Араб коомчулугундагы наалат айтуу адатынын себептерине токтолуп кеттик. Эң алгачкы эле наалат айтуу адатынын фундаметин жахилия доорунда Араб коомчулугунда уруулардын ортосундагы тирешүүлөр жана кагылышуулар түзгөн десек болот. Бул көрүнүш, негизинен асабият (уруучулдук) түшүнүгүнө байланыштуу жаралган. Асабият — бул уруу мүчөлөрүнүн бири-бирине болгон ашкере берилгендиги, өз уруусунун кызыкчылыгын ашыкча коргоп, башка урууларга каршы кастык мамиледе болушу менен мүнөздөлөт. Асабият түшүнүгү коомдук ынтымакка эмес, көбүнчө атаандаштыкка, өч алуучулукка жана кан төгүүгө түрткү берген. Араб коомчулугунда асабият эки негизги өзгөчөлүккө ээ болгон: биринчиси, уруунун ичиндеги биримдиктин ашыкча баса белгиленип, адилеттүүлүккө караганда тууганчылык артык коюлган. Экинчиси болсо, тышкы коркунучтарга каршы уруулар биригүүнүн ордуна өз кызыкчылыгын коргоп, бири-бири менен кагылышкан.

Көбүнчө уруулардын ортосундагы кагылышуулар экономикалык себептерден, абийир маселелери, же аймактык үстөмдүк үчүн болгон. Эң белгилүү мисалдардын бири: Жахилия доорундагы Авс жана Хазраж урууларынын ортосундагы Буъас согушу. Бул согуштун себеби катары өч алуу, өз урууларынын адамдарын коргоо сыяктуу маселелер болгон. Ошондой эле, мисал катары, Фижаж согушун айта кетсек орундуу болот. Бул согуштун себеби болсо Курайштардын соода жолун көзөмөлдөөгө болгон аракетин болуп саналат.

Экономикалык шарттардын катаалдыгы, азык-түлүк, суу жетишсиздиги сыяктуу факторлор уруулар арасында күчтүү атаандаштыкка түрткү болгон. Ошондуктан, асабияттын негизинде чыккан кагылышуулар жөн гана уруулардын ортосундагы араздашуудан эмес, жашоо үчүн күрөштүн натыйжасы дагы болгон деп айтсак болот.

Демек, асабият түшүнүгүнүн натыйжасында жахилия арабдарында өч алуу, кан төгүү, талаап тоноо, зордуктоо сыяктуу көрүнүштөр күнүмдүк турмуштун бөлүгү болгон деп айтсак жаңылышпайбыз.

Асабият түшүнүгү жахилия Араб коомунда коомдук жана экономикалык түзүлүштөрдү гана өзгөртпөстөн, “наалат” сыяктуу социалдык нормалардын пайда болушуна дагы жол ачкан. Уруу негизиндеги иденттүүлүк, душмандык сезимдер жана тарыхый кастыктар, кийинчерээк дин менен биргеликте дагы уланган. Мындай көрүнүштөр ислам дини келгенден кийин да байкалган жана наалат айтуу сыяктуу социалдык стратегиялардын калыптанышына шарт түзгөн.

Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) көзү тирүү кезинде бул сыяктуу уруулар арасы кагылышууларды калыс жана акылмандык менен жөнгө салып турган. Бирок, анын дүйнөдөн кайтышы менен Араб коомчулугунда, мурдатан калыптанган уруучулук түшүнүк кайрадан күч алып, өз ара бийликке болгон таймаш күчөй баштаган.

Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) Мадина шаарына хижрат кылгандан кийин, ал жердеги Авс жана Хазраж урууларынын ортосундагы кылымдарга созулган касташууларга чекит коюп, аларды бир тууган кылып жарыялаган. Бирок, убакыттын өтүшү менен бул ынтымак ыдырап, пикир келишпестиктер жаралган учурлар дагы кездешкен. Мисалы, Ифк окуясы Авс менен Хазраж урууларынын ортосундагы келишпестик, кайрадан жанданган окуяларга күбө болобуз. Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) алдында эки тарап бири-бирин ачык айыптап, жаңжал тутанууга чейин алып барган окуялар дагы кездешет. Бул мисал, уруучулук түшүнүгүнүн Исламдын баалуулуктарына карабастан, эл ичинде дагы деле сакталып келегенини көрсөтүп турат.

Ислам тарыхында эң маанилүү жана кийинки доорлордогу мазхаптарга бөлүнүп, өз ара кагылышууларга себеп болгон окуялар Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) дүйнөдөн салышы менен ортого чыккан. Эң алгачкы окуя жана маселелердин бири халифалыкка ким өтөт деген суроо болгон. Бул маселе уруулук негизде дагы талашка айланган. Ансарлар өздөрүнөн бирөөнү халифа кылууга умтулса, Мухажирлер өз аргументтерин келтиришип, халифалыкты өздөрүнө ылайык көрүшкөн. Бул талашта “Имамдар Курайштан болот” деген хадисти негиз кылып, Курайш уруусунун артыкчылыгын баса белгилешкен. Авс менен Хазраждын ортосундагы ички тиреш да халифалыкты Мухажирлерге өткөрүп берүүгө түрткү болгон.

Уруулук (асабият) маселеси Исламдан кийин да күчүн сактап келген. Айрыкча Умаййа жана Хашим урууларынын ортосундагы душмандык Ислам дининин келүүсү менен дагы токтобостон уланып келген. Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) Хашим уруусунан болушу Умаййа уруусунун ичинде нааразычылыктарды пайда кылган. Абу Жахил сыяктуу инсандар: “Алардан бир пайгамбар чыгып, алар бизден ашып түшүштү. Бизден дагы бир пайгамбар чыкмайынча ага (Мухаммед) ишенбейбиз” – деп айткандар дагы болгон.

Бирок, убакыттын өтүшү менен Умаййа уруусунан дагы Исламды кабыл алгандар көбөйүп жатты. Бир канча убакыт ичинде, эки уруунун арасында тынчтык калыбына келгендей болгону менен, Халифа Осмондун өлтүрүлүшү жана Халифа Алинин шайланышы менен бул эки уруунун ортосундагы атаандаштык кайрадан жанданды. Муавия бин Абу Суфян Аз. Осмондун каны үчүн өч алам деп, Аз. Алиге каршы согушка чыккан. Бул кагылышуулар диний негизде эмес, көбүнчө урууларынын намысы жана бийлик үчүн күрөш болгон. Сыффин согушу мунун эң чоң далили болуп эсептелинет. Бул согуш жөн гана эки инсандын ортосундагы бийлик талашы эмес, уруулардын ортосундагы тарыхый асабият күрөшүнүн уландысы катары эсептелинет.

Кийинчерээк Аббасийлер менен Аз. Алинин урпактары Умаййалардын бийлигине каршы көтөрүлүшкө чыгып, “аль-Рыда мин ахли байт” деген ураан менен халифалыкка өз укуктарын талап кылышкан. Бул ураан менен алар өздөрүн пайгамбардын тукумдары катары саясий легитимдүүлүккө ээ болууга аракеттерин жасашкан.

Ислам дини коомдо теңдикти, бир туугандыкты жана адилеттикти орнотууну максат кылганы менен уруулук (асабият) түшүнүгү Араб коомунда терең тамыр жайгандыктан саясий, диний жана коомдук чөйрөлөрдө өз таасирин уланта берген. Бул түшүнүк убакыт өткөн сайын динди жамынып, саясий куралга айланып, коомду бөлүп-жарганга жана кээде бири-бирин каргоо (налаат айтуу) сыяктуу көрүнүштөрдүн пайда болушуна дагы түрткү болгон.

Эми кийинки себеби болуп эсептелинген - Араб адабиятына дагы маани берип кетпейли. Курандын Араб тилинде түшүрүлүшү анын мазмунуна Араб тили менен маданиятынын түздөн-түз таасирин тийгизгенин көрсөтөт. Исламга чейинки Араб коомунда уруулук касташуулар, өч алуу, жек көрүү сыяктуу көрүнүштөр кеңири орун алган. Бул көрүнүштөр алардын тилине да байкалып, наалат жана каргыш айтууга байланышкан сөздөр кеңири колдонулган. Ошондуктан, Куранда кездешкен “наалат” сыяктуу сөздөр, ошол коомдук жана маданий шарттар менен тыгыз байланышта болгон деп айтсак болот.

Араб адабиятында “ал-хигаа” терминдеги ыр түрлөрүн дагы кездештирсек болот. Бул термин “сөгүнүү”, “шылдыңдоо”, “мазактоо” маанисин билдирет. Хигаа — бир кишини же урууну сыңдоо, мазактоо болуп саналат. Акын ачуусу менен кастыгын ушундай ыкмада чыгарып, кээде муну согуш куралына дагы айланткан. Исламдан мурун жана андан кийинки доорлордо да бул көрүнүш өз ордун сактап келген.

Хадистерде да хигаа түрлөрдөгү ырларды эскерген риваяттарды дагы кездештирсек болот. Бир риваятта Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) өзү тууралуу жаман айткан акынга карата: “Аллахым, мени каргаган кишини Сен да карга!” - деп айткан. Бул мисал, хигаа

поэзиясынын Ислам доорунда да бар экенин, ал тургай Аз. Пайгамбарга (с.а.в.) да багытталып айтылганын айгинелейт.

Ислам доорунда да хижжа өз ордун жоготкон эмес. Айрыкча, саясий жана диний карама-каршылыктар күч алган маалда, акындар душмандарын ырлары аркылуу мазактап, кармап турушкан. Мисалы, Аз. Пайгамбардын (с.а.в.) акыны Хассан бин Сабит өзүнүн хижжа ырларында айрым урууларды катуу сынга алган жана аларга каргыш айткан. Ушул сыяктуу мисалдар наалат түшүнүгү тил маданияты менен тыгыз байланышта болуп, Араб коомчулугунун руханий дүйнөсүнүн бир бөлүгү катары поэзияда күчтүү орун алганын көргөзүп турат.

Ислам коомунун алгачкы доорлорунда наалат түшүнүгүнүн диний гана эмес, ошол эле учурда, саясий инструмент катары да колдонулганын көрсөк болот. Наалат түшүнүгү кийинчерээк саясий күрөштөрдүн жана бийлик талашууларынын ажырагыс бөлүгүнө айланган. Наалат аркылуу адамдар, уруулар жана коомдук топтор арасында идеологиялык жана саясий бөлүнүүлөр пайда болгон.

Наалат – тарыхый окуяларга жана саясий шарттарга жараша өзгөрүп турган дискурстук формага айланган. Ислам тарыхынын алгачкы мезгилдеринде наалат айтуу кээде диний сот өкүмүнүн бир формасы катары, кээде болсо душман болгон топторду легитимсиз кылуу үчүн колдонулган.

Халифа Муавиянын доорунда наалат айтуу расмий саясий куралга айланып, мамлекеттик деңгээлде институциялашканга чейин алып барган. Бул этапта наалат айтуу стратегиялык саясий өнөктүктүн бир бөлүгү катары калыптанып, өзгөчө, Али б. Абу Талибди жана анын жолун уланткандарды жамандап, легитимсиз кылуу максатында колдонулган.

Бул изилдөөбүздө, наалат айтуунун бир гана диний эмес, саясий жана коомдук функциясын да баса белгиленип, анын тарыхый шарттарда кандайча өзгөргөндүгү изилденди. Ислам тарыхындагы наалат айтуу практикасы өз убагында коомдун ичиндеги бийлик, таасир жана легитимдүүлүк үчүн болгон күрөштөрдүн бир инструменти катары кызмат кылганын көрүүгө болот.

Эмгегибиздин экинчи бөлүгүндө “наалаттын” динден саясатка өтүү процесси, анын идеологиялык мааниси жана социалдык таасири кеңири каралат. Бул бөлүмдө – Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) доорундагы мусулмандардын бири-бирине наалат айтып, каргыш айтууну мисалдарынан баштап, Хулефай рашидин доору жана Умаййаддар доорун камтыган мисалдарга токтолуп өтөбүз.

Алгач Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) заманында Хакам б. Абу-Аас тууралуу наалат маселесине келе турган болсок. Хакам б. Абу-Аас исламды кабыл алганга чейин Аз. Пайгамбарыбызды (с.а.в.) маскаралап, жеке жашоосуна тиешелүү болгон сырларды таратып келген. Бул аракеттеринен улам Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) наалатына калган жана Мадинадан сүргүнгө жиберилген.

Андан сырткары, Ражи жана Биримауна окуялары хижраттын 6-жылынын аягында урууларга каршы жүрүш жасалып, 70 сахаба курман болгон. Бул кайгылуу окуядан кийин, Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) отуз-кырк күн бою багымдат намаз учурунда жана беш убак намаздан соң ал урууларга наалат айтып, шейит кеткен сахабаларга дуа кылган.

Дагы бир мисал катары, Бани Кайнука уруусуна айтылган наалаттарды берсек болот. Мадинадагы мусулмандар менен биргеликте еврей уруулары да жашаган. Келишимге каршы келип, убадаларды аткарбаган еврей уруусуна Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) наалат айтып, аларды Шамга сүргүнгө айдаган.

Бул мисалдардан көрүнүп тургандай эле Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) өз өмүрүндө коомго коркунуч туудурган адамдарга наалат айткан. Бирок алардын бардыгы жөн гана жеке өч алуу үчүн эмес коомдун коопсуздугун, жалпы эрежелерди сактоо максатында жасалган. Аз.

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) наалатты жеке кек алуу максатында эмес, моралдык-этикалык чектен чыккан көрүнүштөрдү токтотуу максатында колдонгон.

Исламдын алгачкы доорунда, Аз. Пайгамбар (с.а.в.) мусулмандардын бири-бирине наалат айтууну, сөгүү, жаман дуаларды кылууга тыюу салып, «Момун сөгүүчү да, наалат айтычуу да эмес» деген маанидеги хадистер менен мусулмандардын ортосунда бир туугандык сезимдерин ойготууга аракет кылган. Бирок, адамдык алсыздыктын, социалдык-саясий талаш-тартыштын таасири менен сахабалардын арасынан да, кээ бир учурларда бири-бирине катуу сөздөр айтылган мисалдар дагы кездешет.

Мына ушундай кырдаалга мисалдарынын бири —Халид б. Валид менен биринчи мусулмандардын катарына кирген Абдурахман б. Авф ортосундагы тартыш. Бану Жазима окуясы тууралуу таалкуу учурунда Халид менен Абдурахман сахабалар ортосунда түшүнбөстүктөр чыгып, бир-бирине акарат келтиришкен. Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) болсо, «Токтот, Халид! Сенин Ухуд тоосу сыяктуу байлыгың бар болуп, аны Алла жолунда сарптасаң да, сахабалардын бирөөсүнүн дагы кечки же таңкы саамалыгына тең келе албайсың» - деп эскерткен. Бул сөздөр мал-мүлктүн эмес, курмандык менен ыймандын баалуулугун белгилеп, чыныгы баалуулуктун руханий ыйманга байланыштуу экенин айгинелейт.

Сахабалардын арасында үй-бүлөлүк маселелерден чыккан талаш-тартыштар да катуу сөгүүгө түрткү берген. Мисалы, Аз. Пайгамбардын (с.а.в.) аялдарынын ортосундагы түшүнбөстүк, өзгөчө Аз. Айша энебизден баштап Аз. Хафса, Аз. Үммү Салама, Аз. Зейнеп бинт Жахш сыяктуу энелерибиздин ортосундагы кагылышуулар бир нече ирет кайталанып, ага карата айтылган өтө кескин сын-пикирлер болгон. Аз. Пайгамбардын (с.а.в.) жубайлары арасындагы мындай тиреш — адеп нормаларын сактоого чакыруу менен коштолуп, «Мага вахий Айшанын үйүндө гана келет»¹ деген сөздөр аркылуу тынчтыкка чакырылган.

Андан тышкары, алдын ала кадыресе көрүнүш деп эсептелген, бирок кээ бир сахабаларга жаман адеп катары калып калган рассалык бөлүү сыяктуу мисалдар дагы жок эмес. Мисалга, Аз. Абу Зар, Аз. Билал ибн Рабахты «кара аялдын уулу» экенин баса белгилеп шылдыңдаган, бул көрүнүш Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) тарабынан катуу сындалып, алардын тең укуктуулугун коргоого чакырган.

Хулафа-и Рашидийн халифанын доорунда да наалат тили саясий, индивидуалдык жана коомдук башаламандыктарга байланыштуу улана берген. Ажылык учурунда кызматчыны катуу сабаганга чейин барган Аз. Абу Бакр (р.а.) Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) тарабынан «Ихрамдагы адамдын кылганына карагыла!»² деп сынга алынып, кийин өкүнүп кечирим сураган. Умар б. Хаттаб (р.а.) адилеттүү, бирок ошол эле учурда катаал кеткен учурлары үчүн коомдук сындоолорго туш болгон. Аз. Осмон б. Аффан (р.а.) доорунда Аз. Аиша энебиздин «Адамдарыңды адилетсиз башкарып, сүннөттү таштадың» деп айткан оор сынга алуусуна жооп катары Аз. Осмондун Аз. Айша энебиздин “Лут жана Нух пайгамбарлардын аялдары сыяктуу” деп каргоосун дагы көрсөк болот.

Осмондун өлүмүнөн кийин Али б. Аби Талиб (р.а.) «Алла Осмондун канын төккөндөргө наалат болсун, аны өлтүргөндөр өздөрү наалатка кабылып жатышат» - деп айтканы риваят кылынат.

Демек, сахабалар жана Халифаи рашидин доорундагы бири-бирине карата сөгүү жана наалат айтуу окуялар диний жана коомдук- саясий шарттардын күрөшүндө жаралган деп айтсак болот. Адам табиятындагы алсыздык, саясий амбициялар жана топтогу чыңалуу диний баалуулуктар менен кагылышып бир-бирине наалат айтуу, акарат келтирүүгө алып

¹ Муслим, “Фадаиль-сахаба”, 83.

² Mehmet Azimli, *Hizmetleri Farklı Olarak* (Ankara Okulu, 2011), 42.

келген. Бул көрүнүштөр ислам тарыхынын алгачкы жылдарында эле мындай мисалдардын арбын болгонун көрсөтүп турат.

Бул китептин темасын камтыган жана ислам тарыхында эң маанилүү кагылышуулардын бир болуп эсептелинген Аз. Али менен Муавия ортосундагы наалат айтышуу окуясына токтолуп өтөбүз. Ислам тарыхында Аз. Али менен Муавия ибн Абу Суфяндын ортосундагы терең саясий чыр-чатактар бири-бирине наалат айтууга чейин алып барып, алгачкы мусулмандар коомунун биримдигине доо келтирген мисал катары көрсөк болот. Бул окуянын башаты — 656 ж. Сыффин согушу менен башталган. Халифа Али өз бийлигин бекемдөөгө аракет кылып жаткан маалда, Шам валиси Муавия, Османдун өлүмү үчүн өч алууну негиз кылып, ачык өкүмдөргө каршы чыгып, кайра-кайра кагылышууга түрткү берген.

Сыффин окуясынын натыйжасында Тахким окуясы менен натыйжаланып, эки тарап өкүлдөрүн чечим табууга чакырганы менен, калыстык түзгөн жүйөлүү чечимдер Муавиянын пайдасына келгендиктен Аз. Али мындай калыстыкка моюн сунбай, ачык эле Муавияны жана анын жактоочуларын наалат айткан. Риваяттарда айтылганына караганда, Аз. Али кунут дуасынын учурунда Муавия, Амр, Абу-Авар, Хабиб б. Мислама, Абдуррахман б. Халид б. Валид, Даххак б. Кайс, Валид б. Укба аттуу сахабаларга наалат окуганы эскерилет. Бул окуяны уккан Муавия да көп убакыт өтпөстөн жооп ирээтинде Али, Фарис, Кайс б. Саад, Хасан, Хусейн, Ибн Аббас жана башка Аз. Алинин тарапташтарынын атын атап, наалат окуп, идеологиялык күрөштү диний даражага айланткан.

Бул бир эле наалат окуу эмес жааматтан, динден, коомдон чыгарып таштоо дегенди билдирген. Мисалы, Аз. Алиге Муавия жана тарапташтарына эмне деп кайрылабыз деген суроо узатылганда ал, Бакара сүрөсүндөгү 253-аятындагы Аллахка жана Аз. Пайгамбарга (с.а.в.) ыйман келтиргендердин өздөрү экенин айтып, ал эми муну четке каккандар сыпатындагыларды Муавия жана алардын тарапташтары деп жооп кайтарган. Ал эми Муавия болсо Аз. Алини “мунафык уулу мунафык” деп кемсинткендери риваят кылынат.

Али менен Муавиянын ортосундагы душмандык Сыффинден кийинки он жыл ичинде өзүн көрсөтүп келген. Мисалы, Муавиянын буйругу менен Мугыра б. Шуба, Зияд б. Абиҳ, Буср б. Аби Артае, Хажжаж б. Юсуф, Мерван б. Хаким, Убейдуллах б. Зияд сыяктуулар Куфа, Басра, Мадина шаарларынын губернаторлордын Аз. Алиге жана тарапташтарына наалат айткандары риваят кылынат. Кээ бир губернаторлор Аз. Алиге наалат айтуу менен эле чектелбестен башкаларды дагы күч менен Аз. Алиге наалат айттырып, аны жалганчы экенине күбө келтирүүгө мужбарлагындар дагы болгон.

Наалат айтуу менен эле калбастан Куран аяттары жана Аз. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) хадистерин да манипуляциялоо аракети жүрүзүлдү. Мисалы, Муавия атактуу дин аалымдарына “Абу Талиб кафир болуп өлдү” ж.б. жалган сөздөрдү таратууга каражат бөлүп, жаңы риваяттарды ойлоп таптырганы жөнүндөгү риваяттары дагы бар.

Бирок, бул саясатка каршы чыгып, чекит койгон Умаййад халифасы Умар б. Абдулазиз болгон. Халифалыгынын алгачкы жылдарында (99–101 хижрий жылдары) Аз. Алиге наалат окууну тыйып, анын ордуна минбарларда Кадир сүрөсүнүн 90-аятын окутканга буйрук берген. Бул менен бирге Умар б. Абдулазиздин бул кадам менен «Моомун эч кимге наалат окубайт» деген түшүнүктү калтырып кетти.

Жыйынтыктап айтканда, Аз. Али менен Муавиянын ортосундагы наалат айтышуу окуясы, ислам коомунда дин менен саясий көз караштар аралашып, диний куралдарды саясий максаттарга айландырган бир мисал катары тарыхый беттерде кала берди. Бул окуя мусулмандардын ортосунда тек гана өз ара душмандык эмес, идеология, мансап, бийлик талаш-тартышы диндин ыйык нормаларын колдонуп башталганын көрсөтүп турат.

Бул китеп бир гана наалат окуяларды берүү менен гана чектелбестен наалат айтууда кайсы сөздөр колдонулганын, наалат айтуу саясаты канча убакытка созулганын, наалат

айтууда кандай инструменттер колдонулганы тууралуу систематикалык негизде изилдөө жүргүзүлдү.

Исламдын алгачкы доорунда мусулмандардын бири-бирине карата айткан наалат, сөгүнүү жана акарат келтирүү сөздөрү коомдук-саясий чөйрөдө кеңири колдонула турган куралга айланган.

Наалат айтууда тек гана “лғана” сөзү эле колдонулбастан “сабб”, “шатм”, “куфур” сөздөрү менен дагы наалат айтылып келген. Бул сөздөрдүн айтылуусу ар башка болгону менен булардын маанилери “сөгүү”, “жамандык каалоо”, “наалат” маанилерин туюндурат.

Наалат айтуулар ислам тарыхында канча убакытта айтылуусун экиге бөлүп карасак болот: кыска мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү. Кыска мөөнөттүүгө ачуусу келгенде айтылган наалат сөздөрдү киргизсек болот. Ал эми, узак мөөнөттүүгө мамлекеттик деңгээлде, узак күндөр жана жылдар бою уланып келген наалат айтуу мисалдарын берсек болот. Экинчи топтогу мисалга Муавиянын Аз. Алиге окуткан наалаттарды эсептесек болот. Бул көрүнүш 57 жыл бою уланып Умар б Абдулазиздин халифалыкка келүүсү менен токтогон.

Ислам тарыхында наалат айтуу үчүн жума намазындагы хутбалар, расмий каттар менен “касас” (кыскача тарыхый же диний баяндар) сыяктуу инструменттер кеңири колдонулуп келген. Жума хутбасында алгачкы жылдардан тартып куран аяттарды окуу менен коштолгон. Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) Кубада окулган биринчи хутбадан тартып, Аз. Абу Бакр, Аз. Умар жана Аз. Осман доорлорунда өзгөчө диний-этикалык темалар, каапырларга каршы эскертүүлөр жана ыймандуулардын пазилеттерин даңазалаган аяттар менен коштолуп келген. Бирок, Муавиядан баштап Умайяттар хутбаларды бийликти мыйзамдаштыруу, өздөрүнө каршы чыккан бийлик күчтөрүн каралоо, халифалыкка каршы чыккандарга наалат окуу менен жеке саясий куралына айланды. Шам, Куфа, Басра сыяктуу борбор шаарлардагы хутбаларда байма-бай Аз. Алиге, анын тараптарштарын каралоо жана наалат айтуу менен уланып жатты.

Расмий каттар аркылуу халифа аймактагы губернаторлорго Аз. Алиге наалат айтууну буйрук берген риваяттар дагы кездешет. “Кассас” — тарыхый, диний же ыйык үрп-адаттарга негизделген баяндар да, саясий максатта колдонулган. Мисалы, Марван б. Хаким менен Хишам б. Абдулмалик сыяктуулар оппоненттерди артынан сөгүү максатында, атайын касасчы молдолорго жана аксакал аалымдарга кайрылышкан.

Жыйынтыктап айтканда, бул эмгекте аталган терс сөздөрдүн арткы саясий жана социалдык себептери, ошондой эле, алардын тарыхый эсеп-кысап өңүтү изилденди. Бул изилдөөдө наалат, сөгүнүү жана такфир сыяктуу сөздөрдүн алгачкы мусулмандар арасында коомдук бөлүнүүдө олуттуу куралга айландырып, ислам дининин тыюуларына карабастан саясий-идеологиялык максаттарда системалуу колдонулганын аныктадык. Иш жүзүндө хутба, расмий кат жана касас сыяктуу диний инструменттер менен саясий пропаганданын негизги куралына айланып, коомду бөлүп, легитимдүүлүктү бекемдөөдө активдүү колдонулган. Ошол эле учурда, наалат түшүнүгүндө мусулмандар Аз. Пайгамбарыбыздын үлгүсүн улабастан, сахабалар жана халифалар доорунда дагы инсандык табияты басым жасап, наалат айтуу жана акарат келтирүү уланып келген. Учурбузда дагы, саясий айдыңдарда бир-бирин сөккөн жана душмандык практикалары, алгачкы мусулман коомундагы наалат айтуу саясатынын күнүбүздөгү уланышы экенин тушунгөнүбүздө бул окуяларга реалдуу көз караш менен карай алабыз.

Ачкыч сөздөр: Ислам мазхабдарынын тарыхы, Ислам ойломунун алгачкы жылдары, наалат айтуу, чететтүү, талаш-тартыш.

Предметные категории

BIC: HRAM2 – Исламские деноминации

BISAC: REL028000 – Религия / Религиозная нетерпимость, конфликты и насилие

Dewey (DDC): 297.09 – Ислам – История

LC Classification: BP166.8 – Исламские секты и внутренние споры

THEMA: QRAM2 – Ислам: ответвления, секты, деноминации

WoS Category: Религия

WoS CT Meso: Религия

WoS CT Micro: Исламоведение

Scopus Subject Area (ASJC): 1212 – Религиоведение

Конфликт интересов: Автор(ы) заявляют, что не имеют конфликта интересов, связанных с публикацией данной книги.

Этическое заявление: В данном исследовании не проводились процедуры, требующие одобрения этического комитета; все данные получены из открытых источников..

Yazar Biyografisi

Elvira Tagaeva, 2001 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te doğmuştur. İlköğrenimini 2015 yılında Bişkek'teki 1 No'lu okulda tamamlamıştır. 2017 yılında Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi'ne bağlı Genel Eğitim Koleji'nin Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2021 yılında Kırgızistan İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden lisans derecesiyle mezun olan Tagaeva, 2025 yılında "İlk Dönem İslam Düşüncesinde Dışlama Unsuru Olarak Lanetleme Olgusu" başlıklı yüksek lisans teziyle yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamlamıştır. Akademik çalışmalarında İslam Mezhepler Tarihi, kelâm ve din-siyaset ilişkisi üzerine yoğunlaşan yazar, çalışmalarını bu alanlarda Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde sürdürmektedir.

Yazar: Elvira Tagaeva

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8561-7573>

Kurum: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

ROR ID: <https://ror.org/04frf8n21>

E-posta: tagaeva.elvira200@gmail.com

Author Biography

Elvira Tagaeva was born in 2001 in Bishkek, the capital of Kyrgyzstan. She completed her primary education in 2015 at School No. 1 in Bishkek. In 2017, she graduated from the Department of International Relations at the General Education College affiliated with the International University of Kyrgyzstan. In 2021, she earned her bachelor's degree from the Faculty of Theology at Kyrgyzstan Islamic University. In 2025, she successfully completed her master's degree with a thesis titled “The Phenomenon of Cursing as a Means of Exclusion in Early Islamic Thought.” Her academic work focuses on the History of Islamic Sects, kalām (Islamic theology), and the relationship between religion and politics. She continues her research in these areas at Kyrgyz-Turkish Manas University.

Author: Elvira Tagaeva

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8561-7573>

Affiliation: Kyrgyz-Turkish Manas University

ROR ID: <https://ror.org/04frf8n21>

E-posta: tagaeva.elvira200@gmail.com

Ön Söz ve Teşekkür

Bu çalışma, İslam düşünce tarihinde erken dönem Müslüman topluluklar arasında yaşanan lanetleme ve ötekileştirme eylemlerini tarihsel ve metinsel yöntemlerle incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada özellikle ilk dönem sahabiler ve onları takip eden nesiller arasındaki siyasi ve dinî ayrışmaların, lanet, hakaret ve tekfir gibi söylemler üzerinden nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur. Kur’ân ve hadislerde “lanet” kavramının nasıl kullanıldığı analiz edilmiş ve bu kavramın tarihsel süreçte nasıl dönüştüğü ve siyasi iktidar mücadelelerinin bir aracı haline geldiği irdelenmiştir. Ayrıca hutbeler, mektuplar ve kıssalar gibi araçların bu söylemlerin yayılmasında nasıl kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu araştırma, İslam düşüncesinin erken safhalarında ortaya çıkan lanetleme pratiklerinin yalnızca tarihsel bir olgu değil, aynı zamanda dil ve kültürel biçimde şekillenen bir iletişim aracı olduğunu ortaya koymuştur. Lanet söylemi dinî farklılaşmaların ötesinde, toplumsal aidiyetin, iktidar ilişkilerinin ve dinî kimlik inşasının bir biçimi olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu tür ifadelerin sonraki yüzyıllarda da çeşitli mezhebi yapı ve siyasal otoritelerce yeniden üretilmiş olması lanet dilinin tarihsel sürekliliğini ve etkisini göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, sadece bir dönemin olaylarını değil aynı zamanda İslam düşünce tarihinde dışlayıcı dilin dönüşümünü anlamaya katkı sunmaktadır.

Bu çalışma, 29 Mayıs 2025 tarihinde Doç. Dr. Nail KARAGÖZ danışmanlığında tamamlanan “İlk Dönem İslam Düşüncesinde Dışlama Unsuru Olarak Lanetleme Olgusu” başlıklı yüksek lisans tezinin kitaplaştırılmış hâlidir.

Yüksek lisans tez çalışmamın yürütülmesi esnasında çalışmalarına yön veren, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen ve bana her türlü desteği sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Nail KARAGÖZ’e en içten teşekkürlerimi sunarım. Akademik yolculuğumda bana rehberlik eden tüm hocalarıma da teşekkür ederim.

Ayrıca tüm öğrenim hayatım boyunca her türlü destekte bulunan anne-babama ve eşime sonsuz teşekkür ederim. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında henüz ne yaptığımı tam anlamasa da varlığıyla bana huzur veren oğluma kalpten teşekkür ederim.

Elvira TAGAEVA
Bişkek-2025

Preface and Acknowledgments

This study aims to examine the practices of cursing (la'n) and othering that occurred among early Muslim communities in the history of Islamic thought, using historical and textual methods. It particularly investigates how political and religious divisions among the first-generation Companions and the generations that followed were shaped through discourses of curse, insult, and takfir (excommunication). The study analyzes how the term “curse” is used in the Qur'an and Hadith, explores how this concept evolved over time, and how it became a tool in political power struggles. It also identifies how tools such as sermons, letters, and narratives were used to disseminate these discourses.

This research demonstrates that the cursing practices that emerged during the early stages of Islamic thought are not merely historical phenomena, but also forms of communication shaped by language and culture. The discourse of curse served as a means of constructing social identity, negotiating power relations, and shaping religious affiliation beyond doctrinal differences. Moreover, the fact that such expressions were reproduced by various sectarian groups and political authorities in later centuries illustrates the historical continuity and enduring influence of the cursing discourse. In this context, the study not only illuminates specific historical events but also contributes to understanding the transformation of exclusionary language in the history of Islamic thought.

This book is the published version of the master's thesis titled “The Phenomenon of Cursing as a Means of Exclusion in Early Islamic Thought,” completed under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Nail KARAGÖZ on May 29, 2025.

I would like to express my heartfelt gratitude to my advisor, Assoc. Prof. Dr. Nail KARAGÖZ, who guided my studies during the preparation of this thesis, generously shared his knowledge and support, and provided me with every opportunity. I am also deeply thankful to the jury members and all my professors who have guided me throughout my academic journey.

Moreover, I extend my sincere thanks to my parents and spouse, who have supported me in every way throughout my education. I also thank my son, who may not yet fully understand what I have done, but whose mere presence has brought me great peace throughout the preparation of this work.

Elvira TAGAEVA

İçindekiler

Contents

Özet -----	iv
Abstract -----	v
Кыскача мазмуну -----	vi
Yazar Biyografisi -----	xiv
Author Biography -----	xv
Ön Söz ve Teşekkür -----	xvii
Preface and Acknowledgments -----	xviii
Giriş -----	1
Özet -----	1
Introduction -----	1
Abstract -----	1
1. Araştırmanın Önemi -----	2
2. Araştırmanın Amacı -----	3
3. Araştırmanın Problemi -----	4
4. Araştırmanın Yöntemi -----	4
5. Araştırmanın Kapsamı -----	5
Birinci Bölüm -----	7
Lanetleme Olgusunun Nedenleri -----	7
Özet -----	7
Chapter 1 -----	7
Causes of the Phenomenon of Cursing -----	7
Abstract -----	7
1. Lanetleme Olgusunun SosyoKültürel Nedenleri -----	8
1.1. İslam Öncesi Kabile Çekişmeleri -----	8
1.2. Lanetleme Dilinin İslam Kaynaklarındaki İzleri -----	10
1.3. İslam Sonrası Kabile Çekişmeleri -----	18
1.4. Arap Dilinin Lanetlemeye Yatkın Oluşu -----	21
2. Siyasi Nedenleri -----	24
3. Dinî Dayanakları -----	25

<i>İkinci Bölüm</i>	30
<i>Lanetleme Olgusunun Özellikleri</i>	30
<i>Özet</i>	30
<i>Chapter 2</i>	30
<i>Characteristics of the Phenomenon of Cursing</i>	30
<i>Abstract</i>	30
1. Lanetleyen ve Lanetlenen Taraflar	31
1.1. Hz. Peygamber (s.a.s.) Dönemi Lanetleme Örnekleri	31
1.2. Sahabilerin Birbirlerine Sövmeleri	33
1.3. Dört Halife Dönemi	35
1.4. Hz. Ali- Muaviye b. Ebû Süfyan Meselesi (Emevîler Dönemi)	38
1.5. Lanetlemenin Diğer Tarafları	47
2. Lanetlemede Kullanılan İfadeler	53
3. Lanetleme Süreleri	56
4. Lanetleme Araçları	58
4.1. Hutbeler	58
4.2. Mektuplar	60
4.3. Kıssalar	62
5. Lanetlemeyi Engellemeye Yönelik Faaliyetler	63
6. Lanetlemenin Sonucu Olarak Sürgün Cezası	66
<i>Sonuç ve Öneriler</i>	68
<i>Conclusion and Recommendations</i>	68
<i>Kaynakça</i>	71
<i>References</i>	79